

„Földhöz tapasztott, naturalista valóság: kissé az ég felé emelve”

125 éve született Tamási Áron

„Az én őseim is mind székelyek voltak – írta Tamási Áron (1897–1966) az *Arcképem vázlatában*. – Apám kis falusi birtokon gazdálkodott. Tizenegyen voltunk testvérek. Már gyermekkorunkban dolgoznunk kellett a falusi gazdaságban. Szűkösen éltünk, de a gondoktól eltekintve, szabadságban. Gimnáziumot, majd akadémiai főiskolát végeztem. Tizennyolc éves koromban katona lettem, aztán a háborúban harcoltam. Ifjú koromban három évet töltöttem Amerikában, fizikai s majd szellemi munkában. Utána húsz évig Erdélyben éltem, azután pedig, 1944-ben Budapestre költöztem.

Sohasem készültem írónak. Az első novellámat is, főiskolás koromban, csak legénykedésből írtam. Valami költői örökség és írói készség talán mégis volt bennem, mert az első elbeszélésem megírása óta kitartóan éber volt bennem az írói természet. Inkább ez a természet van meg bennem, mint az írói becsvágy. De ha már írtam és írok, jól és becsületesen igyekszem csinálni. Jól művészileg és becsületesen eszmei és erkölcsi szempontból. Ha orvos, kutató, vagy tudós volnék: ugyanígy csinálnám.

Írtam elbeszéléseket, regényeket és színpadi műveket. Írásaim levegője íze és színei azt a világot idézik, amelyet gyermekkoromban megismertem. Hőseim is legtöbbször ott mozognak, de érzelmi és gondolati törekvéseikben a világ minden emberéhez kívánnak szólani.

Nem tartozom semmiféle stílusirányzathoz, legközelebb talán a realizmushoz állok. De a valóság számomra nemcsak társadalmi vonatkozásban él, hanem az emberi lét egész tudományos és költői világára kiterjed.”

Az író születésének 125. évfordulója alkalmából számos kulturális program és kiadvány igyekszik felkelteni az érdeklődést Tamási életműve

iránt. A Magyar Művészeti Akadémia a Tamási Áron-emlékévé keretében gazdagon illusztrált könyvekkel, portréfilmmel, tablókiallítással és kísérőprogramokkal tiszteleg a 20. század kiemelkedő erdélyi alkotója előtt.

„Egyszerre volt stílusterő és stílussteremtő alkotó”

2021 karácsonyára az MMA Kiadó gondozásában közel háromszáz oldalas, gazdagon illusztrált kötet jelent meg, amely az író feljegyzéseit, naplójának részleteit is tartalmazza, valamint áttekinti színpadi műveinek előadásait. A könyvből így nemcsak az író életéről tudhatunk meg számos információt, hanem betekintést nyerhetünk a XX. század erdélyi és magyarországi kulturális, azon belül az irodalmi, színházi életbe is. Cs. Nagy Ibolya irodalomtörténész – aki az album tanulmányának szerzője – a MOM Kulturális Központban március végén tartott könyvbemutatón az író pályaképét számos Tamási Áron-idézettel, illetve korabeli források használatával tette érzékletessé. A szerző munkásságát méltatva arról is beszélt, hogy Tamási Áron egyszerre volt stílusterő és stílussteremtő alkotó, akinek számos novellája Arany János balladaira hasonlít, és akinek műveiben a költői nyelv mellett mindig megtalálható a humor is. Az irodalomtörténész hozzátette: a székely népballadák, népdalok és népi mókák ihlették azokat a novelákat, amelyekből első kötete, a *Lélekindulás* összeállt. Tamási Amerikából küldte haza a kéziratot a kolozsvári kiadóhoz, az 1925-ben jelentette meg a művet. A kötetre a romániai magyar és a magyarországi irodalom is azonnal felfigyelt.

A szerző 1923–1925 között New Yorkban élt, majd rövid ideig a Chicago melletti Garyben és végül a nyugat-virginiai Welchben töltötte napjait. Innen települt haza, Kolozsvárra 1926 májusában – rövid időn belül szűkebb hazájában, majd Magyarországon is széles körben ismert és népszerű íróvá vált.

Tamási Áron egyik legismertebb műve az Ábel-trilógia, de emellett számos regényt, novellát, színpadi művet is írt, több darabját megfilmesítették. 1931-ben Németh László így vélekedett Tamásiról: „Van valami délibábszerű abban, ahogyan ír. Ahogyan lát s láttat. Világlátása a fölemelt s ég és föld közt lebegtetett realitás. Fél valótlanság: benne taplós humor. Földhöz tapasztott, naturalista valóság: kissé az ég felé emelve.”

A. Szabó Magda, a Tamási Áron Közalapítvány elnöke, az emlékévet lebonyolító Magyarság Házának munkatársa, a kötet képszerkesztője hangsúlyozta, hogy az impozáns albumban az irodalomtörténeti összefoglalókat roppant gazdag képes illusztráció egészíti ki: nagyszámú – körülbelül 500 – eddig ismeretlen fotót, dokumentumot válogatott be a kötetbe, olyan különlegességet például, mint Tamási kézírásos naplója. Ezáltal nem csupán Tamási Áron életét és munkásságát ismerhetjük meg, de érzékletes összefoglalót is kapunk a XX. századi erdélyi és magyarországi társadalmi, kulturális, irodalmi és színházi viszonyokról is. A kötet külön erénye, hogy Tamási színpadi műveinek bemutatóit is részletgazdagon tárja az olvasó elé.

„Alakja máig összekapcsolja a magyarságot”

Ugyancsak A. Szabó Magda és Cs. Nagy Ibolya szerkesztette annak a 17 tablóból álló tárlatnak az anyagát, amely Tamási Áron életét mutatja be, és amely a Magyar Művészeti Akadémia Titkárságának Andrásy úti irodaépülete előtt ez év októberéig tekinthető meg.

Richly Gábor, az MMA főtítkára a kerítéskiállítás 2022. július 25-én tartott megnyitóján köszöntőjében hangsúlyozta, hogy Tamási Áron Székelyföldről elindulva, Amerikát megjárva, Magyarországon letelepedve is fáradhatatlanul

munkálkodott azon, hogy hidat teremtsen az anyaország, a Kárpát-medence és a világban szétszóródott magyarság között – a Magyar Művészeti Akadémia is ugyanezen célok mentén végzi külhoni és nemzetközi tevékenységét. Az MMA további kulturális programokkal is készült és készül itthon és a határainkon túl egyaránt. A főtítkár emlékeztetett az MMA Kiadó gondozásában már karácsonyra megjelent, A. Szabó Magda és Cs. Nagy Ibolya által szerkesztett Tamási Áron-albumra, és felhívta a figyelmet a kiadás előtt álló *Tamási Áron sors-játékai* című tanulmánykötetre Ablonczy László szerkesztésében, mely a Tamási-darabok színházi előadásait dolgozza fel. Richly Gábor megemlégette az erdélyi születésű képzőművész, Szilágyi Varga Zoltán illusztrációival gazdagított, új köntösbe öltöztetett Ábel-trilógiát is, emellett az MMA Kiadó megrendelésére készülő *In memoriam Tamási Áron* című portréfilmet, amely a köztelevízióban lesz látható.

Potápi Árpád János államtitkár a tablókiállítás megnyitóünnepségén kiemelte, hogy a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága 2016 óta hirdet meg emlékéveket. Ebből a szempontból kimagasló a Tamási Áron nevéhez fűződő programsorozat, amely 2022. január 22-én, a magyar kultúra napján kezdődött el Marosvásárhelyen. Ennek jegyében a Kárpát-medence minden régiójában tartanak programokat a Magyarság Háza bevonásával.

„Tamási Áron alakja máig összekapcsolja a magyarságot: az egyik legolvasottabb író, hívó szó a fiatalok számára. Életműve révén egyre több fiatal kedvelheti meg az olvasást” – mondta el az államtitkár. Hozzátette: az újonnan megnyitott tárlat egy vándorkiállítás, amelynek anyaga eddig megtekinthető volt Farkaslakán, Csíksomlyón, Csíksomortánban, Gyulán, Sátoraljaújhegyen, Mikházán és Tusnádfürdön.

Vári Fábán László, az MMA Irodalmi Tagozatának vezetője szerint a 125 éve született székelymagyar író nevét sokan a „Mi végre vagyunk a földön?” kérdés feltevésével és tömör, örök érvényű válaszával azonosítják, miközben kevésbé figyelnek a műveiben kedvére virágzó, „természetes egyszerűséggel parádézó” poétára. Mások, akik esetleg „beteltnek érzik a lírai tobzódás poharát”, nyugodtan oldhatják feszültségüket a Tamási-életmű másik nagy ajándéká-

val, az utolérhetetlen székelly humorral. Vári Fábrián László Görömbei András irodalomtörténészre hivatkozva rámutatott, hogy az Ábel-trilógiában egyre súlyosabban ábrázolt otthonkereső és otthonteremtő szándék maga a Trianon utáni székelly sors. A három kötet lényegében a szegény székellység hatalomváltás utáni három választási lehetőségét tükrözi: a rengeteget, a várost és a kivándorlást.

A Magyar Művészeti Akadémia bízik abban, hogy e színes programsorozat méltóképp tükrözi majd Tamási Áron szerteágazó művészeti tevékenységét és ars poeticáját.

„Nem térhetünk ki a hűség elől”

A szépírói lét mögött rejtőző alkotó arcának, természetének, szokásainak közvetlen tanúja volt Tamás Menyhért Kossuth-díjas költő, író, az MMA rendes tagja, aki „zsenge ifjúként” ismerkedett meg Tamásival: „Tamási műveinek első olvasásakor én még nem érzékeltem azt a nyelvi rokonságot, ami nyilvánvalóan már akkor is megvolt – emlékezett vissza Tamás Menyhért, amikor Tamási Áronról beszélt egy korábbi évforduló alkalmából. – Az *Énekes madár* című művének láttán, az abban ábrázolt csodák, varázslatok döbbsentettek rá, hogy közös-egy világunk. A mesejáték bonyhádi bemutatója után odamentem hozzá, bemutatkoztam, beszélgetni akkor nemigen tudtunk, mert embergyűrű vette körül, de megadta lac címét. Arra küldtem el neki néhány írást.”

Tamás Menyhért ugyanazt a világot hordozza magában, amelyről Tamási Áron is írt, közösek voltak a gyökereik. „Nem térhetünk ki a hűség elől” – idézi Tamási Áron egyik szép mondatát. Az életműve nagy hatással volt rá, emellett a nyelvnek is híd szerepe volt kettőjük között. Tamási „ékítette” a nyelvet, míg Tamás Menyhért

„csupasztította”, a kifejezés egyszerűségére törekedve igyekezett tükrözni a mondanivaló szépségét.

Domokos Mátyás sorozatszerkesztő tudott kettőjük kapcsolatáról, talán ezért kérte föl Tamás Menyhértet, hogy a Nap Kiadó *In memoriam* sorozatában vállalja a Tamási Áron-kötet szerkesztését. „Noha nem vagyok irodalomtörténész, igent mondtam. Körülbástyáztam magam az életművével, a rá vonatkozó írásokkal, a válogatásban mindvégig a teljes felmutatását követtem. A *Zeng a magosság*ot így is fogadták. Megérte a hosszú hónapok búvárkodása; kordokumentumok, levelek újraolvasása... Erdélyben is a teljes Tamásit látták viszont. Magam is ekkor döbbsentem rá arra, mennyire igaz és mély barátság kötötte több író társához is. Emiatt ma is irigylem – nagyon hiányzik az életünkből.”

Ifjúságának egyik legkedvesebb olvasmányélménye, az *Ábel Amerikában* nyomán Tamás Menyhért forgatókönyvet írt Mihályfy Sándor felkérésére. A szereplők elismerő szavakkal illették, mert nemcsak a párbeszéd, hanem még az instrukciók is tele voltak költészettel, annyira odafigyelt a részletekre munka közben. „Senki sem vette észre, hogy a cselekményt megtoldottam egy szép résszel, ami a regényben nincs benne. Arról szólt, hogy hány meg hány ember tűnik el Amerikában egyszer s mindenkorra bányákban vagy egyéb helyeken, ahogyan azt Agárdi Gábor elmeséli az egyik jelenetben. Ezzel kívántam érzékelteni azt, hogy a rengeteg kivándorló közül nagyon sokan odavesztek, és Ábel sorsa ebben a vonatkozásban is kivételesnek mondható.”

*

Felhasznált irodalom: Bemutatták a Tamási Áron albumot, Kerítéskiállítás nyílt Budapesten Tamási Áron életéről (mma.hu)

Borbély László: Gyökér-bilincsbe zárva – Beszélgetés Tamás Menyhérttel (Irodalmi Magazin, 2015/4.)

Richly Gábor főtitkár

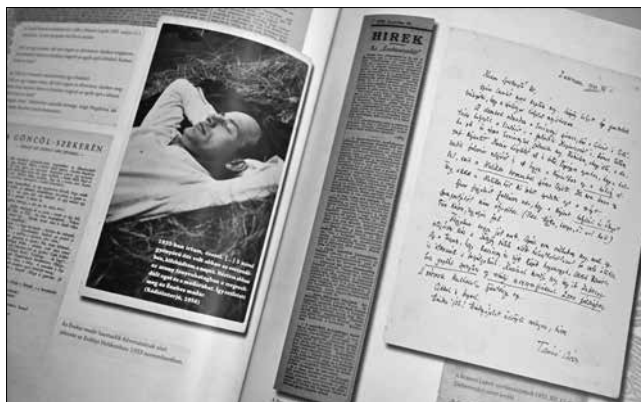
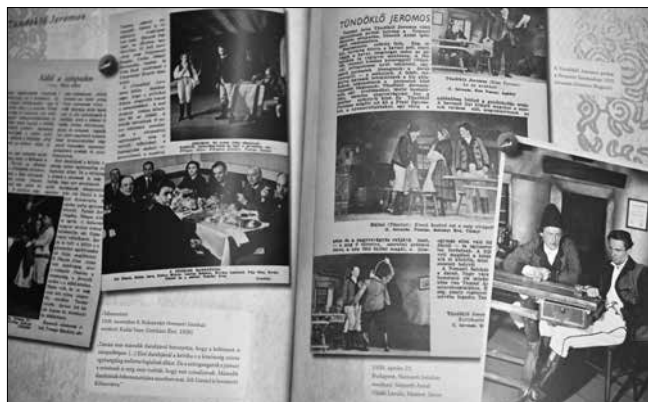
Potápi Árpád János államtitkár

Vári Fábán László költő, író

A. Szabó Magda szerkesztő, Potápi Árpád János és Richly Gábor

Archív képek a Tamási Áron-albumból